

ARCHEOLOGIE IN 2004

PALEO-AKTUELL 16

RUG / GIA

Met de jaarlijkse uitgave van Paleo-aktueel
geven de medewerkers van het Groninger Instituut voor Archeologie
inzicht in een deel van het lopende onderzoek van het instituut

Vormgeving: Roelf Barkhuis

Omslagontwerp: Nynke Tiekstra

Foto omslag: Vondst muntschat bij opmeten van de oosttoren
van de Zuidoostpoort van Nieuw Halos (pp. 84–88; foto S. Benerink).

ISBN 9077922105

ISSN 1572-6622

Website

www.paleo-aktueel.nl

Adres van de redactie

Groninger Instituut voor Archeologie (GIA)

Poststraat 6 9712 ER Groningen

tel. 050 363 6712 fax 050 363 6992

gia@let.rug.nl

Adres van de uitgever

Barkhuis Publishing

Zuurstukken 37 9761 KP Eelde

tel. 050 3080936 fax 050 3080934

info@barkhuis.nl www.barkhuis.nl

©2005, Groninger Instituut voor Archeologie, Rijksuniversiteit Groningen

Delen van deze uitgave mogen in andere publicaties worden overgenomen mits zij van een
duidelijke bronvermelding zijn voorzien. Inlichtingen: Groninger Instituut voor Archeologie

PALEO-AKTUEEL
16

ARCHEOLOGIE IN
2004

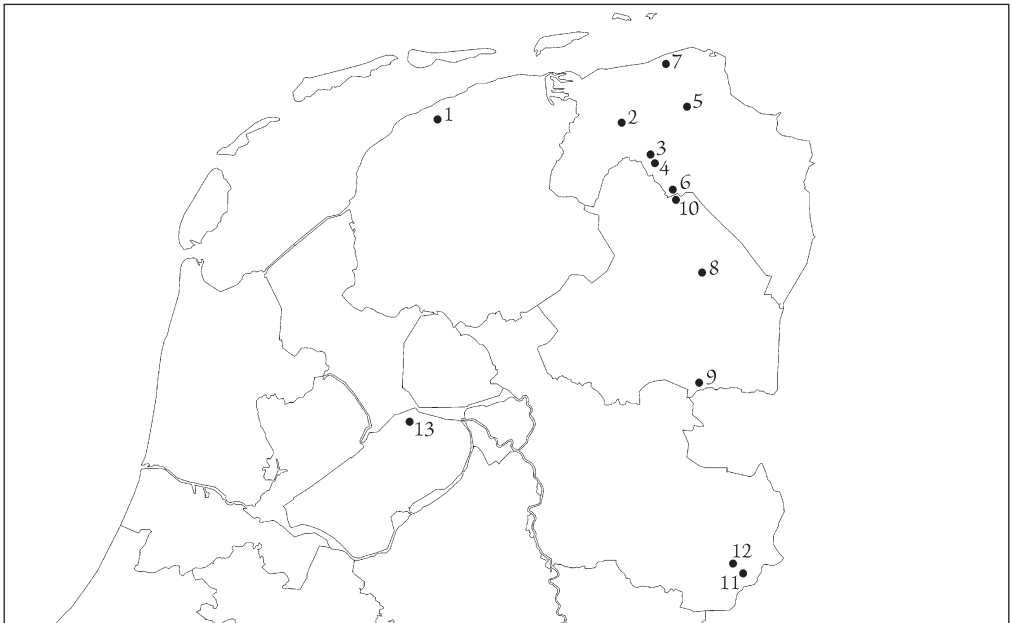
redactie

Jurjen M. Bos
Martijn van Leusen
Daphne Maring
Dick Stapert

Groninger Instituut voor Archeologie (GIA)
& Barkhuis Publishing
Groningen 2005

In dit nummer: 1) Nederland, 2) Duitsland, 3) Egypte, 4) Griekenland, 5) Italië, 6) Spanje.

In dit nummer: 1) Hallum, 2) Brillerij, 3) Groningen, 4) Haren, 5) Kroddeburen, 6) Noordlaren, 7) Wadwerd, 8) Borger, 9) Coevorden, 10) Midlaren, 11) Enschede, 12) Hengelo, 13) Swifterbant.

INHOUD

Voorwoord	vii
HARM TJALLING WATERBOLK Nogmaals 'het geheim van het oude heideland'	1
MARTIJN VAN LEUSEN & TYMON DE HAAS <i>e</i> DNA: naar een <i>e</i> -depot voor de Nederlandse archeologie	3
DICK STAPERT, DICK SCHLÜTER, LYKKE JOHANSEN & MARCEL NIEKUS Middenpaleolithische vondsten van Lonneker bij Enschede (Ov.)	8
DICK STAPERT, DICK SCHLÜTER & LYKKE JOHANSEN Het driehoekige vuistbijltje van Hengelo (Ov.)	16
DICK STAPERT Een geïsoleerde jongpaleolithische spits van Midlaren- 'De Bloemert' (Dr.): Hamburgien of Creswellien?	22
INGER WOLTINGE Gebruikssporenonderzoek aan de vuurstenen artefacten van de LBK-vindplaats Geleen (L.)	30
HELLE MOLTHOF & DAAN RAEMAEKERS Wat te doen met onze doden? Het grafitueel van de Swifterbantcultuur in Nederland	37
JOKE OOSTERHUIS Locatiekeuze van de Trechterbekercultuur op kaartblad 17 (Dr.)	44
HENNY GROENENDIJK Vuurstenen bijlen uit het wierdengebied: bronnenkritiek graag!	49
MIRANDA DE WIT Hernieuwd onderzoek op de Daalkampen te Borger (Dr.)	53
JOHAN NICOLAY Midlaren - 'De Bloemert': een archeologisch paradijs aan de oevers van het Zuidlaardermeer (Dr.)	57
JOHAN NICOLAY EN BERT TUIN Archeologisch spoorzoeken in het gebied rondom 'De Bloemert': een waarderend onderzoek bij Noordlaren (Gr.) en Midlaren (Dr.)	63

PETER ATTEMA & GIJS TOL Nieuwe veldverkenningen en een oude verzameling, werken aan de archeologische kaart van de gemeente Nettuno (Italië)	71
TYMON DE HAAS & GIJS TOL Survey in Campana, gemeente Nettuno (Italië)	77
REINDER REINDERS De opgraving van de Zuidoostpoort van Nieuw Halos (Griekenland) in het Olympisch jaar 2004	84
RENÉ CAPPERS Onderzoek aan plantenresten uit Grieks-Romeins Karanis (Fayum, Egypte): een doorstart na 70 jaar	89
JURJEN BOS & ERWIN BROUWER Kruisvormige mantelspelden in vroegmiddeleeuws Friesland	96
TESSA KROL & JURJEN BOS Een verklaring voor de hoeveelheid Angelsaksisch aardewerk in Drenthe	101
FRITS VREDE Archeobotanisch onderzoek aan het van Starckenborghkanaal (Gr.)	105
EGGE KNOL Karolingische wapengraven in Wadwerd (Gr.) en Hallum (Fr.)	112
DICK STAPERT & HENNY GROENENDIJK Kogelpotten langs de Oude Aa nabij het Friescheveen, Gem. Haren (Gr.)	118
JESSICA GRIMM De dierenbotten van de Dornburg (Duitsland)	124
WIETSKE PRUMMEL Dierlijke resten uit een 17e eeuwse redoute van de vesting Coevorden (Dr.)	128
MARLIES VAN KRUINING Botten onder de slaapkamervloer in Kroddeburen (Gr.)	134
OTTO HARSEMA Terzijde van de weg naar Santiago, of: kijken naar waar de neus niet heenwijst	139

ARCHEOLOGISCH SPOORZOEKEN IN HET GEBIED RONDOM 'DE BLOEMERT': EEN WAARDEREND ONDERZOEK BIJ NOORDLAREN (GR.) EN MIDLAREN (DR.)

Johan Nicolay en Bert Tuin

In het sneeuwrijke voorjaar van 2005 is op twee akkers tussen het Groningse Noordlaren en het Drentse Midlaren een waarderend onderzoek uitgevoerd. Dit als vervolg op de grootschalige opgraving in recreatiepark 'De Bloemert', waar bewoningssporen uit de periode van de midden-ijertijd tot en met de Karolingische periode zijn blootgelegd (Nicolay, deze bundel). Om ook de microregio rondom het recreatiepark archeologisch in kaart te brengen, zijn op de akkers grenzend aan het reeds onderzochte terrein enkele proefsleuven aangelegd (fig. 1). De volgende onderzoeksvragen stonden hierbij centraal:

1. Waar bevindt zich de noordelijke begrenzing van het reeds onderzochte nederzettingsareaal? De bewoningssporen zijn aan de westzijde wel goed begrensd, met uitzondering van een geïsoleerd gelegen woonerf in de westelijke randzone van het opgravingsterrein.
2. Waar bevindt zich het bij de verschillende bewoningsfasen behorende grafveld? De veronderstelling dat het grafveld reeds bekend was en direct zuidelijk van Midlaren zou liggen, leek ons gezien de afstand en de aanwezigheid van een 'eigen' nederzetting bij dit grafveld onwaarschijnlijk. Wij ver-

Fig. 1. Overzicht van enkele proefsleuven op de Groningse akker, gezien vanuit het zuiden (foto J. Nicolay).

wachtten dat het grafveld vlakbij de woonerven en dus net buiten 'De Bloemert' zou liggen.

3. Waar bevinden zich de bij de verschillende bewoningsfasen behorende akkerarealen?

De documentatie van het veldwerk had in belangrijke mate een experimenteel karakter. E. Bolhuis en S. Tiebackx, beiden veldtechnici van het GIA, waren al langere tijd van mening dat het maken van veldtekeningen efficiënter moest kunnen en dit kleinschalige onderzoek vormde hiervoor een ideale 'proeftuin'. Het traditionele tekenwerk heeft hierbij plaatsgemaakt voor een *total station*, waarmee de putranden, sporen en puntvondsten 1:1 zijn ingemeten. Alleen voor het tekenen van coupes is nog van tekenvellen gebruik gemaakt. Het grote voordeel van deze manier van werken is dat de digitale waarden dezelfde dag kunnen worden uitgelezen, bewerkt en uitgeprint. Hierdoor beschikten we in het veld direct over een puttenkaart en – op elke gewenste schaal – vlaktekeningen per werkput. Daarnaast resulteert deze manier van werken in een belangrijke tijdsbesparing na afronding van het veldwerk; de veldtekeningen hoeven namelijk niet meer te worden gedigitaliseerd.

Naast beide auteurs, genoemde veldtechnici en R. Kusters (GIA), bestond het veldteam uit Jelle Weening (metaaldetectie), studenten en vrijwilligers van de Drents Prehistorische Vereniging. De machine werd, zoals altijd, vakkundig bediend door J. van der Es. Het project is gefinancierd uit het opgravingsbudget van het GIA, aangevuld met bijdragen van de provincie Drenthe en de gemeente Haren.

De Groningse akker

Het terrein is gelegen op de oostelijke flank van de Hondsrug, op de overgang naar het Hunzedal. De akker ligt op een zandtong, die zich vanaf 'De Bloemert' verder in noordelijke richting uitstrekte ten oosten van Noordlaren (tot in de huidige 'polder De Vries'). Aan weerszijden wordt de tong ingesloten door met veen

ge vulde laagten. Het reliëf in het maaiveld van de akker is nu minder dan één meter, doordat het terrein in belangrijke mate is geëgaliseerd. In het noordelijk deel van de akker is gelukkig nog steeds het restant van de oorspronkelijke kop zichtbaar. De aanwezige podzolbodem is tot in het gele zand afgetopt; alleen op de oostelijke flank van de zandtong is de podzol en het erop liggende esdek nog intact.

Het was de verwachting dat zich op de Groningse akker bewoningssporen zouden bevinden, aangezien de noordelijke begrenzing van de sporen op 'De Bloemert' niet kon worden vastgesteld. Daarnaast is al in de jaren '80 op dit terrein een zak scherven uit de Romeinse tijd/Vroege Middeleeuwen verzameld en zijn hier door een detector-amateur recentelijk twee *fibulae* en een munt uit de Romeinse periode aangetroffen. De ligging op dezelfde zandtong als 'De Bloemert' en de genoemde aardewerkvondsten vormden reeds aanleiding dit terrein de status 'hoge archeologische waarde' te geven.

De periferie van de nederzettingssporen op 'De Bloemert'

Een deel van de grondsporen op de Groningse akker vertoont een concentratie in de meest zuidelijke zone. Hier zijn twee proefsleuven aangelegd. In de oostelijke sleuf zijn ca. 30 (paal-)kuilen aangetroffen, die aan de noordzijde door een vrijwel lege zone worden begrensd. Tegen de zuidelijke putrand van de westelijke proefsleuf bevindt zich een hutkom. Het overige deel van deze sleuf is archeologisch vrijwel leeg; naast recente ontginningsgreppels en sloten is alleen een geïsoleerd gelegen spieker aangetroffen.

Doordat slechts een deel van de sporen is gecoupeerd, is het aantal dateerbare vondsten uitermate beperkt. Het enige bruikbare stuk uit de oostelijke sleuf vormt een bodemfragment van handgemaakt aardewerk uit de ijzertijd of Romeinse periode. Beter dateerbaar is het aardewerk uit de hutkom: naast een fragment van een kraaghalskruik uit de 3^e/4^e eeuw

gaat het om handgevormd aardewerk uit de Laat-Romeinse tijd/volksverhuizingstijd. Iets noordelijk van de hutkom is uit de bouwvoor een Romeinse *fibula* afkomstig. Beide *fibulae* en de munt die voorafgaand aan het waardeerend onderzoek werden aangetroffen, komen eveneens van het zuidelijke deel van de akker.

Gezien hun ruimtelijke spreiding en de veronderstelde datering kan worden gesteld dat genoemde sporen tot de periferie van het nederzettingencomplex op 'De Bloemert' behoren. De begrenzing van dit complex is nu ook voor de noordzijde vastgesteld.

Een nieuw ontdekte nederzetting

Op het centrale deel van de Groningse akker zijn slechts enkele verspreide sporen aangetroffen. Uit twee vierpalige spiekers, een kleine veekraal en verspreide (paal-)kuilen leiden we extensief gebruik van het terrein af in de vorm van verspreid gelegen erven. Huisplattegronden zijn helaas niet herkend. Een handvol scherven plaatst de bewoning in de (Vroeg-) Romeinse tijd.

Afwijkend van dit beeld is de werkput gelegen op het hogere, noordelijke deel van de akker. In deze werkput vallen enkele greppels en rijen paalkuilen op, de laatste helaas zonder herkenbare structuur. De bewoningssporen lijken aan de zuidzijde te worden begrensd door een cluster grotere kuilen. Vergelijkbare clusters zijn ook van 'De Bloemert' bekend en kunnen met ambachtelijke activiteiten in verband worden gebracht. Verschillende scherven dateren deze cluster in de volksverhuizingstijd en de Merovingische periode (ca. 500–800 n.Chr.). Dat de kuilen gelijktijdig zijn met de bewoningssporen ligt voor de hand, maar kan gezien het ontbreken van dateerbaar materiaal uit de paalkuilen niet worden vastgesteld. Twee greppels zijn in ieder geval ouder en dateren respectievelijk uit de Vroeg- en Midden-Romeinse tijd.

Geconcludeerd kan worden dat dit deel van de Groningse akker het meest intensief is bewoond. Hoewel we geen huisplattegron-

den hebben herkend, was dit kennelijk de plek waar gedurende de Romeinse periode en de Vroege Middeleeuwen één of meer erven hebben gelegen.

De Drentse akker

De zandtong waarop de Groningse akker ligt, zet zich in Drenthe voort. Ten zuidwesten van 'De Bloemert' verenigt deze tong zich met de hogere, eigenlijke Hondsrug. Het verloop van de zandtong aldaar lijkt in het huidige landschap nog zichtbaar in de kromming van de Noordlaarderweg en de percelen ten oosten daarvan.

Het bodemprofiel is vergelijkbaar met de oorspronkelijke Groningse situatie: een esdek op een podzolbodem. Een belangrijk verschil tussen beide akkers is echter dat het esdek aan de Drentse zijde nog over de hele akker met een dikte van enkele decimeters aanwezig is. De kans op goed geconserveerde archeologische resten is hier dan ook vele malen groter. Interessant is dat de natuurlijke ondergrond een duidelijk microreliëf vertoont, met een lichte verhoging in de noordoosthoek van de akker.

De Drentse akker grenst direct aan de sporen van een reeds opgegraven woonerf, dat in de Vroege Middeleeuwen kan worden gedateerd. Daarnaast zijn ook van deze akker enkele recente detectievondsten bekend, waaronder een 2^e-eeuwse *sestertius* en een complete, bronzen armband, vermoedelijk eveneens Romeins qua datering. De verwachting voor dit terrein was – puur gevoelsmatig – dat zich hier weleens het bij de nederzetting behorende grafveld kon liggen. Daarnaast leek dit terrein uitermate geschikt om, net als de aangrenzende Hondsrug, als akkerland te zijn gebruikt.

Een klein grafveld uit de 5^e en 6^e eeuw

Ter plekke van de lichte verhoging in de noordoosthoek van de akker sneed het vlak een reeks rechthoekige en ovale kuilen aan (fig. 2). Vanwege de vlekkerige vulling zijn de sporen in eerste instantie als 'recent' aangeduid. Om de

Fig. 2. Het centrale deel van een klein grafveld uit de Laat-Romeinse tijd en de volksverhuizingstijd op de Drentse akker (werkput D2). Met medewerking van Erwin Bolhuis (spoor 3), Sander Tiebackx (spoor 5) en Hilde Boon (spoor 8) (foto J. Nicolay).

Tabel 1. Overzicht van graftypen, grafgiften en datering van de graven die op de Drentse akker zijn blootgelegd. De nader onderzochte graven zijn met een gesloten cirkel aangegeven (vvt: volksverhuizingstijd).

werkput-spoornummer	inhumatie	crematie	vondsten	datering
D2-3	○		fragment ijzeren mes (?)	-
D2-4	○		-	-
D2-5			kom (type K4c), kralensnoer, 2 fibulae	Laat-Romeins
D2-6/D10-2	○		2 los gevonden kralen	-
D2-8	○		-	-
D2-9		○	losse crematieresten	-
D2-26		○	losse crematieresten	-
D8-2		●	onversierde urn met crematieresten	Laat-Romeins/vvt
D9-2	○		-	-
D10-3		●	versierde <i>Schalenurne</i> met crematieresten, losse kraal	vvt
D10-4		○	losse crematieresten	-
D10-6	○		-	-
<i>totaal</i>	7	5		

diepte van deze verstoringen te bepalen, werd over één van de kuilen een dwarscoupe gezet. Dat we het geluk aan onze zijde hadden, bleek toen hierbij een complete kom van handgemaakt aardewerk type K4c werd blootgelegd. De kom dateert uit de Laat-Romeinse periode en kan gezien de positie in de kuil als grafgift worden geïnterpreteerd. Het mag duidelijk zijn dat de missie als geslaagd kon worden beschouwd: de locatie van *het* grafveld van ‘De Bloemert’ leek te zijn vastgesteld.

In overleg met provinciaal archeoloog W. van der Sanden werd afgesproken de begrenzing van het grafveld met aanvullende proefsleuven vast te stellen en enkele van de graven nader te onderzoeken. De aanvullende sleuven leverden meteen een verrassend resultaat op. Zo bleken de graven geen onderdeel te vormen van een uitgestrekte begraafplaats die ten tijde van de bewoning op ‘De Bloemert’ in gebruik was, maar van een klein en kortstondig gebruikt grafveld. In tabel 1 zijn de kenmerken van de blootgelegde graven samengevat. In totaal gaat het vermoedelijk om zeven inhumatie- en vijf crematiegraven (met of zonder

urn).

Interessant is dat zich zuidelijk van de cluster graven, behalve een sterk verstoorde crematie zonder urn, verschillende bijeen gelegen paalkuilen bevinden. De vulling van deze kuilen kenmerkt zich door opvallend veel as, houtskool en verbrande botsplinters. Voor het bepalen van de oorspronkelijke functie van deze plek is een eenvoudige vier-palenconstructie met een korte en een langere zijde van belang. Vergelijkbare constructies zijn bekend uit het grafveld van Wijster en kunnen als stellages voor de brandstapel worden geïnterpreteerd. Naast de eigenlijke begraafplaats lijken we op de Drentse akker dus ook de locatie te hebben, waar een belangrijk ritueel – de crematie – voorafgaand aan de begrafenis werd uitgevoerd.

Van de inhumatiegraven is alleen de al ten dele blootgelegde grafkuil nader onderzocht. De kuil was nog tot een diepte van 25 cm intact, waarbij op de bodem drie planken van een houten vloer of bekisting zichtbaar waren. De grafgiften bestaan, behalve de kom, uit een kralensnoer en twee bronzen *fibulae*, waaron-

Fig. 3. Rijk versierde, Angelsaksische urn, afkomstig uit een crematiegraf op de Drentse akker (werkput D10, spoor 3). Doorsnede 'buik' ca. 25 cm (foto G. van Oortmerssen).

der een met ribben versierde ring-fibula. De datering van het graf sluit aan bij de iets latere crematies met urn. Van twee crematies is de urn opgegraven. In één geval gaat het om een rijk gedecoreerde, Angelsaksische *Schalurne* uit de volksverhuizingstijd (fig. 3). De andere urn is enigszins biconisch, onversierd en kan zowel in de Laat-Romeinse periode als de volksverhuizingstijd zijn vervaardigd. De crematie uit de *Schalurne* is inmiddels gedateerd op 1745 ± 35 BP, ofwel tussen 210 en 410 n.Chr. (95 % betrouwbaarheid). Deze datering lijkt aan de vroege kant en kan op typologische gronden wellicht worden aangescherpt. Naast de dateringen van de overige crematies, wachten we nog op de resultaten van het osteologische onderzoek (bepaling sexe, leeftijd en eventuele andere kenmerken van de overledene).

De conclusie is evenwel duidelijk. Dit grafveld is te klein en te kortstondig in gebruik

geweest om gedurende vele eeuwen voor de bewoners van 'De Bloemert' als dodenakker te hebben gediend. Aan het bijzondere van het grafveld doet dit echter weinig af. Collega-archeologen hebben de afgelopen 100 jaar slechts incidenteel een blik op een grafveld uit de betreffende periode kunnen werpen!

Een bijzondere huisplattegrond uit de Karolingische periode

Het overige deel van de Drentse akker was – tegen de verwachting in – bijzonder leeg. In de zone die grenst aan het reeds opgegraven erf bestonden de sporen vrijwel uitsluitend uit recente vergravingen. Meer naar het westen bleven de putten ook zo goed als leeg. Van de verwachte greppels van akkerarealen is er geen enkele aangetroffen. Net als bij het centrale deel van de Groningse akker kunnen enkele verspreid aangetroffen (paal-)kuilen waarschijnlijk met geïsoleerd gelegen woonerven

in verband worden gebracht. Het aangetroffen aardewerk dateert deze sporen globaal in de Romeinse periode.

Tot een geïsoleerd gelegen erf heeft ook een prachtig bewaard gebleven huisplattegrond in de noordwesthoek van de akker behoord. Van deze plattegrond is het oostelijke uiteinde grotendeels blootgelegd. Met welk huistype we hier te maken hadden, was tijdens het veldwerk niet meteen duidelijk. De plattegrond is vierbeukig met een breedte tussen de wandpalen van ca. 7,5 m. Dicht tegen de buitenwand stonden extra palen geplaatst en op grotere afstand van de wand nog een serie zwaardere palen (onderlinge afstand 11,5 m!).

Bij de interpretatie van de plattegrond is gedacht aan een Romeinse boerderij met *porticus*, zoals bekend uit rivierengebied en Zuid-Nederland, en vanwege de dubbele wandpalen aan een gebouw uit de ijzertijd. De zware palen op grotere afstand van de wand zouden in het laatste geval niet tot dezelfde constructie hebben behoord. Voor de uiteindelijke interpretatie is de Karolingische datering van een scherf uit één van de middenstaanders cruciaal. Deze datering wordt onderstreept door een gelijktijdige scherf die op ongeveer dezelfde locatie in de bouwvoor is aangetroffen.

Typologisch gaat het vermoedelijk om een overgangsvorm tussen de typen Odoorn B (met de dubbele wandpalen als kenmerkend element) en Odoorn C (met de op grotere afstand van de wand geplaatste palen als kenmerkend element). De breedte van 7,5 m is voor beide typen uitzonderlijk; deze bedraagt normaliter ca. 5 m. De afwijkende breedte verklaart vermoedelijk ook de aanwezige middenstaanders; bij de gebruikelijke huizen uit deze periode hebben de extra buitenpalen de dakdragende functie overgenomen.

Conclusie

Ingesloten door met veen gevulde laagten zal de gehele zandtong, waarop 'De Bloemert en beide onderzochte akkers liggen, tot het nederzettingsareaal uit de ijzertijd, de Romeinse tijd

en de Vroege Middeleeuwen hebben behoord. De zandtong lijkt met een totale oppervlakte van naar schatting 35 tot 40 ha (0,375 km²) te klein voor een zelfstandig nederzettingsteritorium, zodat ook een deel van de aangrenzende Hondsrug hiertoe zal hebben behoord. Binnen dit territorium hebben gedurende de ijzertijd en de Middeleeuwen een groot aantal individuele woonerven gelegen, waarvan op beide akkers sporen zijn aangetroffen. Alleen in de Romeinse periode kan van plaatsvastе dorpen of gehuchten worden gesproken. Naast de nederzetting op 'De Bloemert' lag vermoedelijk gelijktijdig een woonplaats op het hogere deel van de Groningse akker.

De begraafplaats die door de eeuwen heen door de bewoners van de zandtong werd gebruikt, kon helaas niet getraceerd worden. Spraken we na de ontdekking van de eerste graven op de Drentse akker nog van *het* grafveld, na verder onderzoek bleek het duidelijk te klein om als enige dodenakker binnen het nederzettingsteritorium gediend te hebben. Over de plek waar het grafveld dan wel kan hebben gelegen, zijn uiteraard nieuwe ideeën ontwikkeld. De gedachte gaat uit naar een stuk land iets meer de Hondsrug op. Hier zouden boeren bij het ploegen regelmatig op 'urns' en 'pötties' zijn gestoten en zou bij bouwwerkzaamheden in 1926 een urn zijn gevonden. Om de vermoedens te toetsen, kunnen hopelijk in de nabije toekomst ook hier enkele proefsleuven worden aangelegd.

Over de locatie van de akkerarealen die bij de verschillende bewoningsfasen hebben behoord, zijn helaas geen uitspraken te doen. Van akkerbegrenzingsen zijn geen sporen aangetroffen.

Het Drentse perceel met het grafveld en de Karolingische huisplattegrond is vanuit het oogpunt van monumentenzorg zonder meer het behouden waard, althans de noordelijke helft. De zuidelijke helft van het perceel bleek archeologisch vrijwel leeg. De Groningse akker is het behouden waard als ook de rest van de in het veen uitstekende zandtong wordt be-

scherm. De sporen zijn door het verwijderde esdek helaas matig beschermd, maar het perceel ontleent hoge inhoudelijke waarde aan zijn historisch-geografische context (de zand-tong) en de daarop gebaseerde archeologische verwachting (een afgesloten, samenhangend nederzettingsareaal).

Summary

After completion of the large-scale excavations at Midlaren-‘De Bloemert’, some questions remained for future research. First of all, it was unclear where the northern edge of the settled area was to be located. Secondly, the

location of the burial ground belonging to this settlement was still unknown. And finally, we had no clear picture of the structure of the surrounding fields. To obtain a better understanding of the layout of the archaeological landscape around ‘De Bloemert’, some trial trenches were dug in the fields bordering the excavated area. The results of the fieldwork exceeded expectation. Besides the northern edge of the settlement at ‘De Bloemert’, a new settlement site from the Roman period, a small cemetery from the 5th and 6th centuries (inhumation and cremation graves) and an unusually large farmhouse from the Carolingian period were discovered.